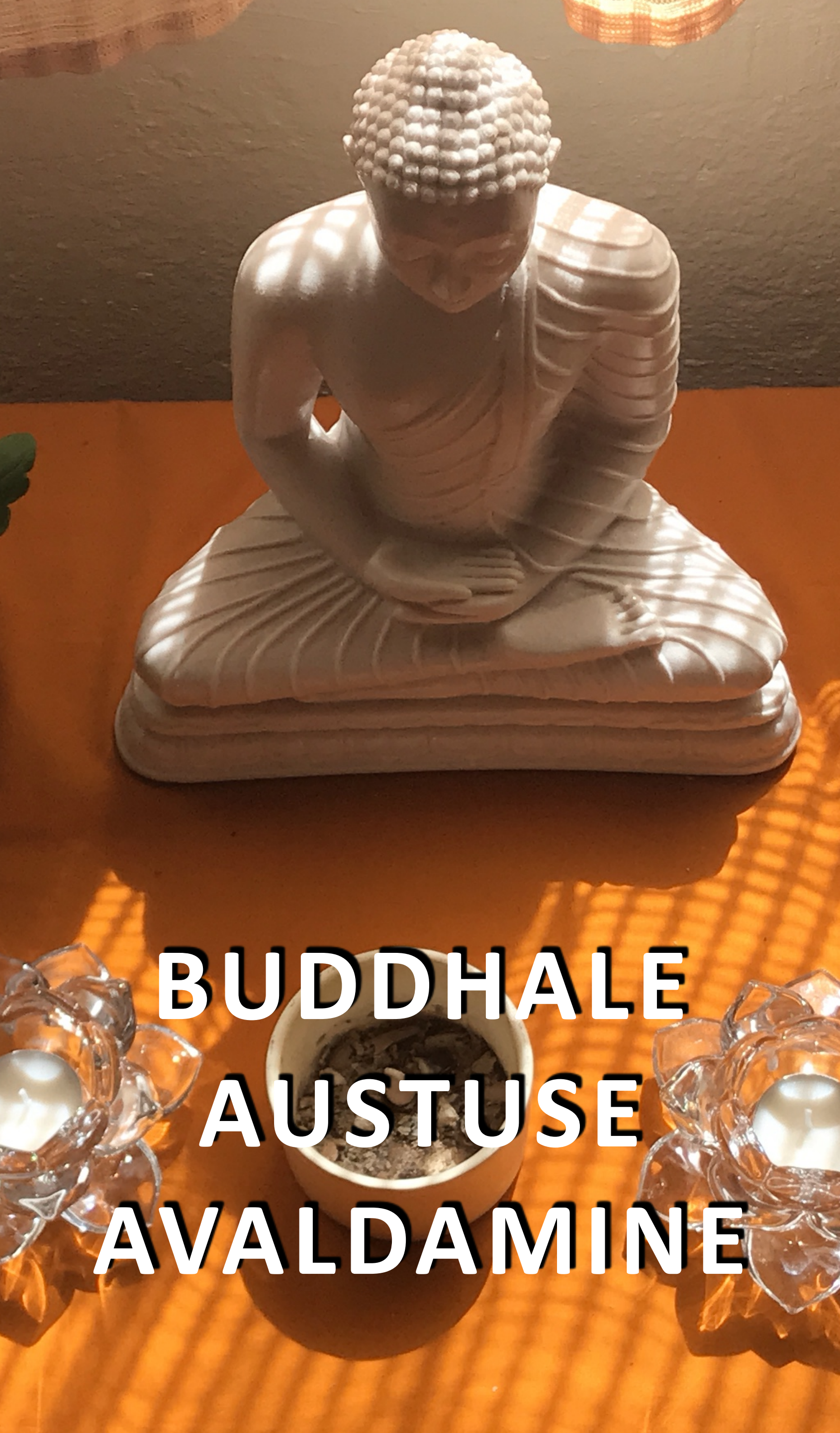

5-PÄEVANE DHAMMA KURSUS
“NII NAGU ÕPETAS BUDDHA”
koos juhendatud meditatsioonipraktikaga
1. päev

Õpetaja: Auväärne Ṭhitaṇṇa bhikkhu
(Andrus Kahn, MA ja PhD budoloogias)

**BUDDHALE
AUSTUSE
AVALDAMINE**

**NAMO TASSA BHAGAVATO ARAHATO
SAMMĀ-SAMBUDDHASSA**

AUSTUS TEMALE, ÜLIMALE, ARAHANDILE, ÕIGESTI MÕISTNULE

**NAMO TASSA BHAGAVATO ARAHATO
SAMMĀ-SAM-BUDDHASSA**

AUSTUS TEMALE, ÜLIMALE, ARAHANDILE, ÕIGESTI MÕISTNULE

**NAMO TASSA BHAGAVATO ARAHATO
SAMMĀ-SAM-BUDDHASSA**

AUSTUS TEMALE, ÜLIMALE, ARAHANDILE, ÕIGESTI MÕISTNULE

TEEMAD

01

1. PÄEV — 18. SEPTEMBER

- Sissejuhatus, Buddha autentne virgumisõpetus, neli aaria tõde, aaria kaheksaosaline tee, õige vaade
- Juhendatud meditatsiooniharjutus

02

2. PÄEV — 25. SEPTEMBER

- Õige mõte, õige kõne
- Juhendatud meditatsiooniharjutus

03

3. PÄEV — 9. OKTOOBER

- Õige tegutsemine, õige eluviis
- Juhendatud meditatsiooniharjutus

04

4. PÄEV — 16. OKTOOBER

- Õige püüdlus, õige teadlikkus
- Juhendatud meditatsiooniharjutus

05

5. PÄEV — 23. OKTOOBER

- Õige keskendumine
- Juhendatud meditatsiooniharjutus
- Esilekerkinud küsimustele vastamine; kursuse kokkuvõte

- Munkade poole pöördume “Teie” vormis, ja tiitliga “Auväärne” või nimeliselt: Auväärne Ṭhitañāṇa või Auväärne Ṭhitamedha
- Mobiilid, arvutid jm elektroonilised seadmed lülitame välja või paneme hääletule režiimile
- Ajakava on raamistik, mitte reegel: oleme protsessikesksed
- Peame kinni konfidentsiaalsuskokkuleppest
- Säilitame igas hetkes kohalolu ja teadlikkuse, lahke sõbralikkuse, meelerahu ning turvalise koosõppimise meelestatuse
- Pakume õppimiseks ning taipamuse esilekerkimiseks vaikust ja aktiivset kuulamist, hoolivust ning teistega arvestamist

KOKKULEPPED

Temaatika

- Mida eeldab dhamma õppimine?
- Kes vastutab inimese arengu eest?
- Mida tähendab õige dhamma ja oskuslik õppimine?
- Kuidas juhib vale vaade kannatustesse ja uutesse sündidesse?
- Mida tähendab õige vaade
 - neljast aaria tõest?
 - teo olemusest?
 - minatusest?
 - sõltuvuslikust tekkest?
- Mis on õige vaate 10 alust?
- Millised on 20 õige vaate kohast teadmist?

Paali keel on Buddha emakeel ja iidse dhamma keel

Buddha rääkis kesk-indo-aaria murret, milleks oli maghadi ehk paali keel. Seetõttu on Buddha kõiki õpetusi koondav “**Tipiṭaka**” ehk “**Kolm korvi**” ehk **paali kaanon** kirja pandud just paali keeles.

Buddha keelas dhamma tõlkimise sanskriti keelde. Kui Auväärne Yameḷu ja Auväärne Tekula küsisid Buddhalt, kas tema dhamma võiks tõlkida sanskriti keelde (*chandaso* 1. see kes tunneb veedasil ehk braahman; 2. veeda dialekt, mida kasutati hinduistlike veeda tekstide kirjutamisel, milleks oli vana sanskriti keel), siis Buddha ei lubanud seda, nimetades väljapakutud ideed rumalaks ja valeks käitumiseks ning Vinaja eksimuseks. Selle asemel lubas ta õpetada dhammat igale inimesele tema emakeeles.

Osad tekstid, mis on kirja pandud peale Buddha surma, on säilinud tänini paali ja sanskriti segu meenutavas hübriidkeeles (mis ei tähenda, et Buddha õpetas sanskriti keeles!)

Dhamma õppimine eeldab arukat ja kriitilist mõtlemist

“Hästituntud Kesamutti sutta” ehk “Kaalaama sutta” (Kesamutti-sutta [Kālāma-sutta] AN 3.65)

õpetab Buddha:

Ärge järgige, kaalaamalased

ei kuulutamisi/suulist traditsiooni

(*mā anussavena*),

ei õpetusliini

(*mā paramparāya*),

ei kuuldust/legendi [põlvest-põlve edasiantud müüti]

(*mā itikirāya*),

ei korvis [st pühakirjakogus] toodut

(*mā piṭaka-sampadānena*),

ei loogikal põhinevat

(*mā takka-hetu*),

ei järeldusel põhinevat

(*mā naya-hetu*),

ei kaalutletud/põhjendatud mõtet

(*mā ākārapari-vitakkena*),

ei heameelt valmistavat spekulatiivset vaadet [= sobilikku, minu vaatega kooskõlas olevat ja heameelt valmistavat spekulatsiooni]

(*mā diṭṭhi-nijjhāna-kkhantiyā*),

ei võimekat/mõjukat välimust

(*mā bhabba-rūpatāya*),

ei erkrändurit ega õpetajat/austatud isikut

(*mā samaṇo no garū'ti*).

Kui te, kaalaamaalased, ise teate: (1) see dhamma on **oskamatu**, (2) see dhamma on **laiduväärne**, (3) see dhamma on **tarkade poolt laidetud**, (4) see dhamma omaksvõetuna ja ellurakendatuna on **mittekasulik** ja (5) **kannatusi põhjustav** – siis te, kaalaamaalased, **peaksite sellest loobuma**.

Kui te, kaalaamaalased, ise teate: (1) see dhamma on **oskuslik**, (2) see dhamma on **mittelaiduväärne**, (3) see dhamma on **tarkade poolt ülistatud**, (4) see dhamma omaksvõetuna ja ellurakendatuna on **kasulik** ja (5) **õnne toov** – siis te, kaalaamaalased, **peaksite seda järgima ja selles elama**.

Dhamma õppimine eeldab isikliku vastutuse võtmist

Kannatuse ja meele ebapuhtus on meie endi loodud

Tõesti, ise tehakse halba, ise end määritakse.

Ise jäetakse halb tegemata, ise end puhastatakse.

Puhtus ja ebapuhtus on meie enda omad, keegi ei saa teist puhastada. (Dhp 165)

Keegi teine ei saa meid kannatustest vabastada

Sina ise pead püüdlema, Tathaagatad on vaid [dhamma]
kuulutajad;

teele asunud džhaaid [džhaana harjutajad] vabanevad Māra
[surma] kütkeist. (Dhp 276)

Oskuslik dhamma õppimine

Dhammat tuleb õppida **puhta motivatsiooniga**.

“Mao mõistuloo suttas” (Alagaddūpama-sutta MN 22) selgitab Buddha, et mõned õpivad dhammat, kuid

- ei uuri põhjalikult selle tähendust,
- ei mõtlusta dhamma üle,
- ega pea seda pidevalt meeles.

Dhamma õppimine teises vea leidmise või enda vaate/teooria kaitsmiseks on oskamatu ning põhjustab vaid kahju ja dukkhat.

Buddha võrdles selliseid inimesi oskamatu maopüüdjaga, kes, nähes madu, haaravad selle sabast, kuid saavad seejärel ümberpöörduvad maolt kätte hammustada.

Õige dhamma (*sammā-dhamma*) ja vale dhamma (*miccha-dhamma*)

Bhikkhud, [need] kaks [on] Tathaagata laimajad.
Millised kaks?

See, kes Tathaagata mitteräägitut, mitteöeldut selgitab kui Tathaagata räägitut, öeldut; ja kes Tathaagata räägitut, öeldut, selgitab kui Tathaagata mitteräägitut, mitteöeldut – bhikkhud, need on kaks Tathaagata laimajat.

Buddha dhamma kaob dhamma võltsimise tõttu. Buddha kinnitas, et tõelise dhamma kadumist ei põhjusta maa-, vee-, tule- ega tuuleelement, vaid **arutud/tühised isikud** (*mogha-purisā*), kes põhjustavad maailmas tõelise dhamma võltsimine (Kimila-sutta AN 5.201, Kimila-sutta AN 6.40, Kimila-sutta AN 7.59, Saddhammappatirūpaka-sutta SN 16.13).

Buddha õpetas järgima vaid tema antud dhammat. „(Trummi)pulga suttas“ (Āṇi-sutta SN 20.7.) kinnitab Buddha, et tulevikus hakkavad osad bhikkhud järgima teiste õpetajate, kirjanike ja filosoofide tekste, mis ongi põhjuseks, miks tema antud õige virgumise õpetus siit maailmast kaob. Samas suttas manitseb Buddha taas bhikkhusid, et nood järgiksid ainult ja ainult tema, Tathaagata õpetussõnu.

Buddha ei ole õpetanud salatekste, tantraid, jantraid ega mantraid

Buddha on kinnitanud, et ta pole andnud ühtegi salaõpetust. Hilisema päritoluga mittetheravaada koolkondade virgumata õpetajate poolt loodud ja Buddha suhu pandud „salatekstidel“ ja „salamantratel“ ei ole ajaloolise Buddha Gotama’ga mingit pistmist.

Buddha ei õpetanud tantraid, jantraid ega mantraid. Brahmanistlikest tekstidest ja veedadest pärit tantrad ehk salatekstit (sansk *tantra*), kosmilised diagrammid ehk jantrad (sansk *yantra*) ja enigmaatilised vormelid ehk mantrad (sansk *mantra*, maagilise toimega silp, sõna, lause või heli), mida praktiseeritakse mittetheravaada koolkondades (vadžrajaanas, eriti Tiibeti budismis) pärinevad peamiselt hilisemast tantrismist, kus braahmani seisusest pärit meessoost askeedid tarbisid alkoholi ja narkootikume ning astusid seksuaalühtesse madalast seisusest naistega. Buddha keelas rangelt oma järgijatel taolisi asju teha, kuna tegu on virgumist mittesoodustava ja mitteoskusliku käitumisega. Näiteks, suguühe naisega klassifitseerub vinajas nelja kaotuse (*pārājika*) alla, millele peab järgnema sanghast pöördumatu väljaarvamine.

Buddha autentse õpetuse “mantraks” on viis kõlblusjuhist

Mantrad ei suuda virgumist takistavaid meeleomadusi eemaldada.

”Saṅgārava suttas” (SN 46.55) kinnitab Buddha braahman Saṅgārava’le, et ükski mantra (*mantā*), ükskõik kui pikalt seda harjutada, ei ole võimeline eemaldama naudingukirge, kuritahtlikkusest, laiskust ja loidust, rahutust ja muret ega kahtlust.

„Paritta Jalanandana“ kohaselt **hülgab aga õigel virgumise teel käija kõik jantrad ja mantrad** (*yantra mantra haramkatavā*), kuna virgumisele ei vii mitte tantrismist ega hinduismist pärit praktikad, vaid ainult Buddha antud kaheksaosaline tee.

Buddha originaalõpetuse „mantraks” on viis kõlblusjuhist. Sellest, mis on tõeline virgumisele asunu „mantra”, jutustab „Kulāvaka sünnilugu” (Kulāvaka-jātaka Ja 31).

Buddha ei õpetanud palvetama

Palvetamise ja soovimise asemel õpetas ta õppima ja teostama teed, mis juhivad soovitu saavutamiseni.

„Meeldiva suttas“ (It̐ṭha-sutta AN 5.43) selgitas Buddha majaperemees Anāthapiṇḍika’le, et on olemas viis dhammat (*pañca dhammā*), mis on inimestele sümpaatsed (*it̐ṭhā*), meeldivad (*kantā*), meelepärased (*manāpā*) ning haruldased siin maailmas (*dullabhā lokasmim̐*), milleks on (1) pikk eluiga (*āyu*), (2) [kaunis] väljanägemine (*vaṇṇo*), (3) õnn (*sukha*), (4) kuulsus (*yaso*) ja (5) [uus sünd] taevas (*saggā*).

Seejärel õpetas Buddha, et **inimesele sümpaatseid, meeldivaid, meelepäraseid ja selles maailmas haruldasi asju ei ole võimalik saavutada palvetamise teel ega igatsemise läbi, kuna vastasel korral oleks kõikidel inimestel need juba olemas ja keegi ei tunneks neist puudust.**

Aaria järgijale (*ariya-sāvaka*) ei sobi millegi saamiseks palvetada ega soovitud igatseda, vaid selle asemel ta peaks õppima ja järgima õigeid dhammasid ning teostama sellekohaseid praktikaid, mis ka reaalselt aitavad soovitu saavutada.

Vale vaade (*micchā-diṭṭhī*)

Vale vaade juhib dukkhasse. Nii (1) vale vaate omamine, (2) vale vaate edasiõpetamine ja (3) dhamma õpetamine piiratud dhamma-alaste teadmistega inimese poolt juhib inimesed dukkhasse (AN 1.316–332) ning uue sünni kannatusterohkesse olemasollu (Jāṇussoṇi-sutta AN 10.177).

Vale vaatega olendid hoiavad ühte. „Kümne osa suddas“ (Dasaṅga-sutta SN 14.29.) õpetab Buddha, et olendid, kel on vale vaade, tulevad kokku, koonduvad ja on koos teiste vale vaatega olenditega. Sama kehtib nende kohta, kel on vale mõte, vale kõne, vale tegu, vale eluviis, vale püüdlus, vale teadlikkus, vale keskendatus ning sellega seotud vale teadmine ja vale vabanemine. Niisamuti hoiavad õige vaatega inimesed kokku nendega, kel on õige vaade, õige mõtlemisega olendid hoiavad kokku nendega, kel on õige mõtlemine jne.

Kolme teo ja vilja (*kamma-vipāka*) seaduspära eitavat tagajärjetu käitumise vaadet (*akiriya-diṭṭhi*)

1. **Mineviku tegudel põhinev vaade** (*pubbe-kata-hetu-diṭṭhi*) on vääruskumus, mille kohaselt *kõik*, mida inimene kogeb – õnne, dukkhat või ei dukkhat ega õnne – , on mineviku põhjustatud (= determinism).
2. **Issand-loojal põhinev vaade** (*issaranimmāna-hetu-diṭṭhi*) on vääruskumus, mille kohaselt *kõik*, mida inimene kogeb – õnne, dukkhat või ei dukkhat ega õnne – , on issand-looja põhjustatud (= teism).
3. **Põhjuseta ja tingimuseta vaade** (*ahetu-apaccaya-diṭṭhi*) on vääruskumus, mille kohaselt *kõik*, mida inimene kogeb – õnne, dukkhat või ei dukkhat ega õnne – , on tekkinud põhjuseta ning tingimuseta (= fatalism).

ÕIGE VIRGUMISE TEE- NII NAGU ÕPETAS BUDDHA GOTAMA

Sāmaññaphala-sutta DN 2

VIRGUMISE TEE

1. TEELE SISENEMINE

- Dhamma kuulmine (*dhammaṃ suṇāti*)
- Usaldusliku usu tekkimine (*saddham paṭilabhati*)
- Koduelust kodutu ellu suundumine (*anagāriyaṃ pabbajati*)

2. KÕLBLUSE ARENDAMINE

- Kõbluse treenimine ja käitumise ohjamine (*sīla, pātimokkhasaṃvarasaṃvuto*)
- Laitmatuseõnne kogemine (*anavajjasukha*)

3. MEELE ARENDAMINE

- Võimete ohjamine (*indriyaṃvara*)
- Teadvustatud arusaamise saavutamine (*satisampajañña*)
- Rahulolu saavutamine (*santosa*)
- Viie takistuse eemaldamine (*nīvaraṇappahāna*)
- Rõõmu, keha rahunemise ja õnne esilekerkimine (*pīti, kāyo passambhati, sukha*)
- Džhaanade arendamine (*paṭhamajjhāna, dutiyajjhāna, tatiyajjhāna ja catutthajjhāna samādhi*)

4. KAHEKSA TEADMISE SAAVUTAMINE

- 1) Läbinägemisel põhineva insait-teadmise saavutamine (*vipassanāñña*)
- 2) Meele-keha-võime teadmise saavutamine (*manomayiddhiñña*)
- 3-7) Üleloomulike võimete teadmise saavutamine (*iddhividhañña*)
- 8) Tulvade lakkamise teadmise saavutamine (*āsavakkhayañña*)

5. VIRGUMISE MÕISTMINE

- Täielik vabanemine tulvadest ning lõplik vaibumine (*nibbāna*)

NELI AARIA TÕDE

cattāro ariya-sacca

“Bhikkud, seal on **neli aaria tõde**.

Millised neli?

Dukkha aaria tõde,
dukkha tekkimise aaria tõde,
dukkha lakkamise aaria tõde,
dukkha lakkamisele viiva tee aaria
tõde.”

*„cattārimāni, bhikkhave, ariyasaccāni. katamāni
cattāri? dukkham ariyasaccam, dukkhasamudayam
ariyasaccam, dukkhanirodham ariyasaccam
dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccam.”*

– Khandha-sutta SN 56.13.

DUKKHA AARIA TÕDE

dukkha ariya-sacca

“See aga, bhikkhud, on **dukkha aaria** tõde.

Sünd on ju dukkha, **vanadus** on ju dukkha, **haigus** on ju dukkha, **surm** on ju dukkha; **kokkupuude ebameeldivaga** on dukkha ja **lahusolek meeldivast** on dukkha; dukkha on ka see, kui **ei saada, mida ihaldetakse**; lühidalt: **viis olemasollu klammerdumise kogumikku** on dukkha.”

*„idaṃ kho pana, bhikkhave, dukkhaṃ ariyasaccam –
jātipi dukkhā, jarāpi dukkhā, byādhipi dukkho,
maraṇampi dukkhaṃ, appiyehi sampayogo dukkho, piyehi
vippayogo dukkho, yampicchaṃ na labhati tampi
dukkhaṃ – saṅkhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā.“*
– Dhammacakkappavattana-sutta SN 56.11.

DUKKHA TEKKIMISE AARIA TÕDE

dukkha samudaya ariya-sacca

“See aga, bhikkhud, on **dukkha tekkimise aaria tõde**. Selleks on **iha**, mis juhib uutesse sündidesse, millega kaasnevad kirm ja nauding, [ning] mis ilmnevad kord siin, kord seal – naudinguiha, olemasoluiha ja mitteolemasoluiha.”

*„idaṃ kho pana, bhikkhave, dukkhasamudayaṃ
ariyasaccaṃ – yāyaṃ taṇhā ponobbhavikā
nandirāgasahagatā tatratatrābhinandinī, seyyathidaṃ
– kāmataṇhā, bhavataṇhā, vibhavataṇhā. “
– Dhammacakkappavattana-sutta SN 56.11.*

DUKKHA LAKKAMISE AARIA TÕDE

dukkha nirodha ariya-sacca

“See aga, bhikkhud, on **dukkha lakkamise aaria tõde**, milleks on selle **iha** jäägitu, kiretu **lakkamine**, sellest **loobumine**, selle **hülgamine** ja ihkamisest **vabanemine**.”

*„idaṃ kho pana bhikkhave dukkhanirodham
ariyasaccam — yo tassā yeva taṇhāya
asesavirāgaṇirodho cāgo paṭinissaggo mutti anālayo.“
— Dhammacakkappavattana-sutta SN 56.11.*

DUKKHA LAKKAMISELE VIIVA TEE AARIA TÕDE

dukkha-nirodha-gāminī paṭipadā ariya-sacca

“See aga, bhikkhud, on **dukkha lakkamisele viiva tee aaria tõde**.

See on **kaheksaosaline tee**,
milleks on:

õige vaade, õige mõte,
õige kõne, õige tegu, õige eluviis,
õige püüdlus, õige teadlikkus,
õige keskendus.”

*„idaṃ kho pana bhikkhave, dukkhanirodhagāminī
paṭipadā ariyasaccam – ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko
maggo, seyyathidaṃ, sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo
sammāvācā sammākammanto sammāājīvo
sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhī.”
– Dhammacakkappavattana-sutta SN 56.11.*

Dhammacakkappavattana-sutta

Dhammaratta pöörlemapanemise sutta SN 56.11

idaṃ kho pana, bhikkhave, dukkhaṃ ariyasaccaṃ—jātipi dukkhā, jarāpi dukkhā, byādhipi dukkho, maraṇampi dukkhaṃ, appiyehi sampayogo dukkho, piyehi vippayogo dukkho, yampicchaṃ na labhati tampi dukkhaṃ—saṅkhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā.

idaṃ kho pana, bhikkhave, dukkhasamudayaṃ ariyasaccaṃ—yāyaṃ taṇhā ponobbhavikā nandirāgasahagatā tatrataṭṭrābhinandinī, seyyathidaṃ—kāmataṇhā, bhavataṇhā, vibhavataṇhā.

idaṃ kho pana, bhikkhave, dukkhanirodhaṃ ariyasaccaṃ—yo tassāyeva taṇhāya asesavirāganirodho cāgo paṭinissaggo mutti anālayo.

idaṃ kho pana, bhikkhave, dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccaṃ—ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo, seyyathidaṃ—sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi.

“See aga, bhikkhud, on dukkha aaria tõde. Sünd on ju dukkha, vanadus on ju dukkha, haigus on ju dukkha, surm on ju dukkha; kokkupuude ebameeldivaga on dukkha ja lahusolek meeldivast on dukkha; dukkha on ka see, kui ei saada, mida ihaldatakse; lühidalt: viis olemasollu klammerdumise kogumikku on dukkha.”

“See aga, bhikkhud, on dukkha tekkimise aaria tõde. Selleks on iha, mis juhib uutesse sündidesse, millega kaasnevad kirg ja nauding, [ning] mis ilmnevad kord siin, kord seal – naudinguiha, olemasoluiha ja mitteolemasoluiha.”

“See aga, bhikkhud, on dukkha lakkamise aaria tõde, milleks on selle iha jäägitu, kiretu lakkamine, sellest loobumine, selle hülgamine ja ihkamisest vabanemine.”

“See aga, bhikkhud, on dukkha lakkamisele viiva tee aaria tõde. See on kaheksaosaline tee, milleks on: õige vaade, õige mõte, õige kõne, õige tegu, õige eluviis, õige püüdlus, õige teadlikkus, õige keskendus.”

Õige vaade (*sammādiṭṭhī*)

Suttantapiṭaka kohaselt

1

ÕIGE VAADE NELJAST AARIA TÕEST (*catu-sacca sammā-diṭṭhī*)
(Sammādiṭṭhi-sutta MN 9)

2

ÕIGE VAADE TEO OLEMUSEST (*kammassakatā sammā-diṭṭhī*)
(Sammādiṭṭhi-sutta MN 9)

3

ÕIGE VAADE KÜMME ALUST (*dasa-vatthuka sammā-diṭṭhī*)
(Māgaṇḍiyasuttaniddesa Mnd 9; Sāriputtasuttaniddesa Mnd 16)

4

ÕIGE VAADE MINATUSEST (*anatta sammā-diṭṭhī*)
(Kaccānagotta-sutta SN 12.15)

5

ÕIGE VAADE SÕLTUVUSLIKUST TEKKEST (*paṭicca-samuppāda sammā-diṭṭhī*) (Kaccānagotta-sutta SN 12.15)

Õige vaade (*sammādiṭṭhī*) Abhidhammapiṭaka kohaselt

1

TEADMINE NIME JA VORMI TÕELISEST OLEMUSEST
(*nāma-rūpa pariccheda ñāṇa*)

2

TEADMINE FÜÜSILISTE JA MENTAALSETE PROTSESSIDE KÕIKIDEST TINGIMUSTEST JA PÕHJUSTEST, MIS VIIVAD PÕHJUS-TAGAJÄRJE SUHTE REALISEERUMISENI
(*paccaya-pariggaha-ñāṇa*)

3

TEADMINE INDSAIDIL PÕHINEVAST LÄBINÄGEMISEST ASJADE JA NÄHTUSTE TÕELISEST OLEMUSEST
(*yathā-bhūta = anicca, dukkha ja anattā*) (*vipassanā-ñāṇa*)

4

TEADMINE AARIA TEEST JA SELLE TEOSTAMISEST
(*ariya-magga-ñāṇa*)

5

TARKUS (*paññā*), MIS SISALDAB 8 SUURT OSKUSLIKKU TEADVUST (*mahā-kusala citta*), 8 SUURT SUURT FUNKTSIONAALSET TEADVUST (*mahā-kiriya citta*) JA 26 KINNISTUMISE DŽAAVANAT (*appanā javana*)

**ÕIGEST VAATEST
SAAB ALGUSE
ÕIGE TEE JÄRGIMISE**

„Suure 40 suttas“ (Mahācattārīsaka-sutta MN 117) õpetab Buddha:

“Õige vaade, bhikkhud, õige mõtlemise tekitab,
õige mõtlemine õige kõne tekitab,
õige kõne õige teo tekitab,
õige tegu õige eluviisi tekitab,
õige eluviis õige püüdluse tekitab,
õige püüdlus õige teadlikkuse tekitab,
õige teadlikkus õige keskendatuse tekitab,
õige keskendatus õiged teadmised tekitab ja
õiged teadmised õige vabanemise tekitavad.”

„Suure neljakümne suttas“ (Mahācattārīsaka-sutta MN 117.) õpetab Buddha:

“Sestap, bhikkhud, **õige vaade tuleb esimesena.**

Vale **vaate** vale vaatena teadmine ja õige vaate õige vaatena teadmine – see on õige vaade.

Vale **mõtte** vale mõttena teadmine ja õige mõtte õige mõttena teadmine – see on õige vaade.

Vale **kõne** vale kõnena teadmine ja õige kõne õige kõnena teadmine – see on õige vaade.

Vale **teo** vale teona teadmine ja õige teo õige teona teadmine – see on õige vaade.

Vale **eluviisi** vale eluviisina teadmine ja õige eluviisi õige eluviisina teadmine – see on õige vaade.”

**ÕIGE VAADE
ON VIRGUMISE
SEISUKOHAST
KÕIGE OLULISEM**

1. ÕIGE VAADE NELJAST AARIA TÕEST

catu-sacca sammā-diṭṭhi

„Mis on, bhikkhud, õige vaade?

See on, bhikkhud, dukkha teadmine,
dukkha tekkimise teadmine,
dukkha lakkamise teadmine,
dukkha lakkamiseni viivast tee teadmine
– seda nimetatakse, bhikkhud, õigeks vaateks.“

*„katamā ca bhikkhave,
sammādiṭṭhi? yaṃ kho bhikkhave,
dukkhe ñāṇaṃ dukkhasamudaye
ñāṇaṃ dukkhanirodhe ñāṇaṃ
dukkhanirodhagāminiya
paṭipadāya ñāṇaṃ, ayaṃ vuccati
bhikkhave, sammādiṭṭhi.“
– Magga-vibhaṅga-sutta SN 45.8.*

Õige vaade neljast aaria tõest

Õige vaade dukkha teadmisest: süünd, vanadus, haigus, surm; kokkupuude ebameeldivaga, lahusolek meeldivast; kui ei saada, mida ihaldatakse; = viis olemasollu klammerdumise kogumikku.

Õige vaade dukkha tekkimisest: dukkha tekib ihast; 3 iha on (1) naudinguiha (*kāma-taṇhā*), (2) olemasoluiha (*bhava-taṇhā*) ja (3) mitteolemasoluiha (*vibhava-taṇhā*).

Õige vaade dukkha lakkamisest: iha jäägitu, kiretu lakkamine, ihast loobumine, iha hülgamine ja ihkamisest vabanemine.

Õige vaade dukkha lakkamiseni viivast teest: aaria kaheksaosaline tee teostamine.

„Väiksemas teo analüüsi sutta“ (Cūḷakammavibhaṅga-sutta MN 135) õpetab Buddha:

“Tegude omanikud, bhikkhud, [on] olendid, tegude pärijad, tegudest põlvnenud, tegude sugulased ja tegude varjupaigas.

Millist iganes tegu tehakse – hüvelist või kurja –, seda samal määral [ka] saadakse.

Tegu [on see mis] olendid eristab madalaks ja kõrgeks.”

*„kammassakā, bhikkhave,
sattā kammadāyādā
kamayonī kammabandhū
kammaṇṇisaraṇā. yaṃ
kammaṃ karonti - kalyāṇaṃ
vā pāpakaṃ vā - tassa
dāyādā bhavanti.“*

2. ÕIGE VAADE **TEO OLEMUSEST** *kammassakatā sammā-diṭṭhi*

„Ümberlökkamatu suttas“ (Apaṇṇaka-sutta MN 60)
loetleb Buddha vale vaate 10 kümme alust (= nihilism) ja
neile täpselt vastupidist õige vaate 10 alust (*sammā-
diṭṭhi dasa-vatthuka*), mis on järgmised:

1. on andmine,
2. on ohverdamine,
3. on annetamine;
4. on õnneliku ja dukkhaliku teo tagajärg ja vili;
5. on see maailm,
6. on teine maailm;
7. on ema,
8. on isa;
9. on olendite spontaanne ilmumine;
10. on maailmas erakrändureid ja braahmane, kes
on õiget teed õigesti järginud ja kuulutavad [õiget
teed] selles maailmas ning teises maailmas, [kes
on] ülima teadmise teostanuid.

3. ÕIGE VAATE KÜMMET ALUST *dasa-vatthuka sammā-diṭṭhi*

„atthi dinnam, atthi yittham, atthi
hutam; atthi sukatadukkaṭānam
kammānam phalam vipāko; atthi ayam
loko, atthi paro loko; atthi mātā, atthi
pitā; atthi sattā opapātikā; atthi loke
samaṇabrāhmaṇā sammaggatā
sammā paṭipannā ye imaṇca lokam
paraṇca lokam sayam abhiññā
sacchikatvā pavedentī’ti.“

Inimeseks nimetata moodustava **viis klammerdumise kogumikku** (*pañc-upādāna-kkhandhā*):

(1) vorm , (2) tunne, (3) tajus,
(4) moodustused ja (5) teadvus.

Pidevalt muutuvad viis klammerdumiskogumikku ei saa moodustada muutumatut, püsiva omaolemusega “mina”.

Kui see oleks nii, oleks keha ja kõik sellega seonduv – vananemine, haigestumine, surm – selle „mina“ kontrolli all. Sel juhul oleks võimalik öelda:

„Olgu minu keha selline“ (*evaṃ me rūpaṃ hotu*) või

„Ärgu olgu minu keha selline“ (*evaṃ me rūpaṃ mā ahoṣī*),

ning keha muutukski kohe vastavalt soovile.

4. ÕIGE VAADE **MINATUSEST** *anatta* *sammā-diṭṭhi*

Apaṇṇaka-sutta MN 60, Sāleyyaka-sutta MN 41,
Mahācattārīsaka-sutta MN 117, Kammanā-sutta AN
3.119, Paṭhamanirayasagga-sutta AN 10.211,
Natthidinna-sutta SN 24.5 jpt.

Näiteid valest “mina” vaatest

- „ma olen parem“
(*seyyohamasmī*)
 - „ma olen võrdne“
(*sadisohamasmī*)
 - „ma olen
madalam“
(*hīnohamasmī*)
- Soṇa-sutta SN 22.49.
- „see on minu“
(*etaṃ mama*)
 - „see on mina“
(*eso hamasmī*)
 - „see olen mina“
(*eso me attā*)
- Alagaddūpama-sutta
MN 22, Anattalakkhaṇa-
sutta SN 22.59,
Moggallāna-sutta SN
44.7
- see tõesti oli mul,
[kuid] seda tõesti ei ole
mul [enam]
(*ahu vata me, taṃ
vata me natthi*)
 - see tõesti võiks olla
minu, [kuid] seda tõesti
ei saa ma [enam]
(*siyā vata me, taṃ
vatāhaṃ na labhāmī*)
- Moggallāna Sutta SN 44.7,
Alagaddūpama-sutta MN
22

Õige vaade minatusest

Kui Aggivaccha[gotta]-sutta's (MN 72) pärib Vacchagotta Buddhalt, kas Tal ei ole üldse vaateid, vastab Buddha, et Tathaagata on vaated eemaldanud ja näeb olemasolu vaid nii:

“See on vorm, see on vormi tekkimine, see on vormi kadumine;
see on tunne, see on tunde tekkimine, see on tunde kadumine;
see on tajus, see on taju tekkimine, see on taju kadumine;
see on moodustis, see on moodustise tekkimine, see on moodustise kadumine;
see on teadvus, see on teadvuse tekkimine, see on teadvuse kadumine.

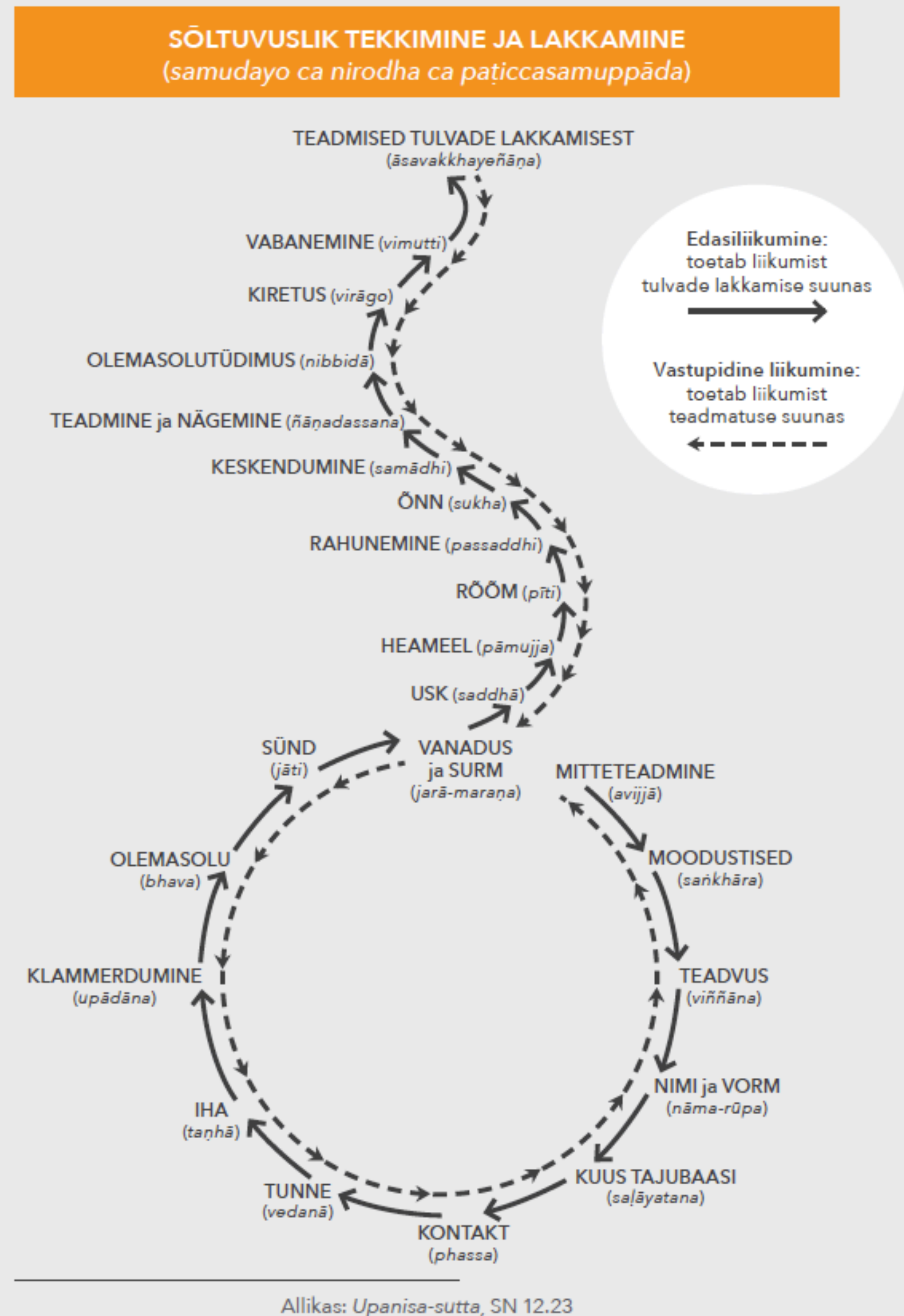
Seetõttu on Tathaagata kõikidest illusioonidest, kõikidest meelehäirijatest, kõigest mina-loodust, minu-loodust ja uhkuse-loodust [vaba] – [see ongi] hääbumine, kiretus, lakkamine, hülgamine, loobumine, mitteklammerdumine, vabanemine [ja] lõppemine.”

5. ÕIGE VAADE SÕLTUVUSLIKUST TEKKEST *paṭicca-samuppāda sammā-diṭṭhi*

„Kaccānagotta sutta“ (SN 12.15) õpetab Buddha:

- mitteteadmine põhjustab moodustised (*avijjā-paccayā saṅkhārā*),
- moodustised põhjustavad teadvuse (*viññāṇa*),
- teadvus põhjustab nime ja vormi (*nāma-rūpa*),
- nimi ja vorm põhjustavad kuus tajualust (*saḷāyatana*),
- kuus tajualust põhjustavad kontakti (*phassa*),
- kontakt põhjustab tunde (*vedanā*),
- tunne põhjustab iha (*taṇhā*),
- iha põhjustab klammerdumise (*upādāna*),
- klammerdumine põhjustab olemasolu (*bhava*),
- olemasolu põhjustab sünni (*jāti*) ja
- sünd põhjustab vanaduse ja surma (*jarā-maraṇa*) ning sellega kaasneva leina, hala, valu, pahameel ja ahastuse (*soka-parideva-dukkha-domanassa-upāyāsa*) – see ongi dukkhakogumik (*dukkha-k-khandha*) tekkimine.

Õige vaade tähendab olemasolu tingitud olemuse mõistmist

„Iha suttas“ (Taṇhā-sutta AN 10.62) selgitab Buddha, et **olemasoluiha on põhjuslikult tingitud** (*idappaccayatā*).

“Õige vaate suttas” (Sammādiṭṭhi-sutta MN 9) loetleb Auväärne Sāriputta Buddha juuresolekul üles **20 kriteeriumi**, mille alusel on võimalik kindlaks teha, kas

- Aaria järgijal on õige vaade (*ariya-sāvako sammā-diṭṭhi*)
- kas tal on „sirgelt minev vaade” (*uju-gatāssa diṭṭhi*) ehk valesse vaatesse kaldumatu vaade
- on tal dhamma suhtes vankumatu usaldus ja selgus (*dhamme aveccappasādena*)
- kas ta on jõudnud õige, tõelise dhammani (*saddhamma*)

1. Õige vaate kriteerium: oskusliku ja mitte-oskusliku ning nende juure mõistmine (MN 9)

Esimeseks õige vaate, vankumatu usalduse ja õigesse dhammasse jõudmise kriteeriumiks nimetab Auväärne Sāriputta mõistmise sellest, **mis on oskuslik ja mis mitteoskuslik** ning **mis on oskusliku ja mitteoskusliku juur**

Mitteoskuslik (*akusala*) on:

1. elu võtmine (*pāṇāti-pātā*)
2. mitteantu võtmine (*adinnādānā*)
3. naudinguline vale käitumine (*kāmesu-micchā-cārā*)
4. vale rääkimine (*musā-vādā*)
5. laimav kõne (*pisuna-vācā*)
6. karm kõne (*pharusa-vācā*)
7. tühi loba (*samphappalāpā*)
8. himu (*abhijjhāya*)
9. kuritahtlikkus (*byāpādā*)
10. **valed vaated** (*micchā-diṭṭhi*)

Mitteoskusliku juureks (*akusala-mūla*)

on ahnus (*lobha*), viha (*dosa*) ja pettekujutus (*moha*)

Kümne oskamatu vastandiks on **oskuslik** (*kusala*), s.t hoidumine (*veramaṇī*) (1) elu võtmisest, (2) mitteantu võtmisest, (3) naudingulisest varest käitumisest, (4) vale rääkimisest, (5-6) laimavast ja karmist kõnest, (7) tühjast lobast, (8) himust, (9) kuritahtlikkusest ja (10) valedest vaadetest

Osusliku juureks (*kusala-mūla*)

on ahnusetus (*alobha*), vihatus (*adosa*) ja pettekujutlusetus (*amoha*)

2. Õige vaate kriteerium: toite (*āhāra*) mõistmine (MN 9)

Järgmiseks õige vaate, vankumatu usalduse ja õigesse dhammasse jõudmise kriteeriumiks nimetab Auväärne Sāriputta seda, kui Aaria järgija teab:

1. **toidet** (*ariyasāvako āhārañca pajānāti*)

Neli toidet on:

- 1) füüsiline/söödav toit, nii jäme kui peen (*kabaḷīkāro āhāro oḷāriko vā sukhumo*), mis toidab keha
- 2) kontakt (*phassa*), mis toidab tunnet
- 3) meeleline tahe (*mano-sañ-cetanā*), mis toidab meelt
- 4) teadvus (*viññāṇa*), mis toidab nime ja vormi

2. **toite tekkimist** (*āhāra-samudaya*) : iha tekkimisel tekib toide

3. **toite lakkamist** (*āhāra-nirodha*): iha lakkamisel lakkab toide

4. **teab toite lakkamisele viivat teed** (*āhāra-nirodha-gāminiṃ paṭipada*): aaria kaheksaosaline tee

3. Õige vaate kriteerium: dukkha mõistmine (MN 9)

1. **dukkha teadmine** (*dukkhañca pajānāti*), s.t et dukkha on sünd, vanadus, haigus, surm, lein, hala, valu, kurvameelsus, ahastus, kokkupuude ebameeldivaga, lahusolek meeldivast, kui ei saada, mida ihaldatakse, lühidalt: viis olemasolgu klammerdumise kogumikku
2. **dukkha tekkimise teadmine** (*dukkha-samudayañca pajānāti*), milleks on iha (*taṇhā*), mis juhib uutesse sündidesse, millega kaasnevad kirm ja nauding, mis ilmnevad kord siin, kord seal ja milleks on naudingu iha, olemasoluiha ja mitteolemasoluiha
3. **dukkha lakkamise teadmine** (*dukkha-nirodhañca pajānāti*), milleks on iha jäägitu, kiretu lakkamine, sellest loobumine, selle hülgamine ja ihkamisest vabanemine
4. **dukkha lakkamisele viiva tee teadmine** (*dukkha-nirodha-gāminiṃ paṭipadañca pajānāti*), milleks on aaria kaheksaosaline tee (*ariyo aṭṭhaṅgiko maggo*)

4. Õige vaate kriteerium: vanaduse ja surma (*jarā-maraṇa*) mõistmine (MN 9)

1. **vanaduse ja surma teadmine** (*jarā-maraṇaṇca pajānāti*), ehk et vanadus on erinevatesse klassidesse kuuluvate erinevate olendite vananemine, hammaste lagunemine, hallipäisus, kortsuline nahk, eluea lühenemine ja võimete riknemine/nõrgenemine ning surm on erinevatesse klassidesse kuuluvate erinevate olendite lahkumine, kadumine, eemaldumine, lakkamine, haihtumine, surm, suremine, eluaja täitumine, [klammerdumis]kogumike laialilagunemine ja laiba/surnu maaslebamine
2. **vanaduse ja surma tekkimise teadmine** (*jarā-maraṇa-samudayaṇca pajānāti*), mille kohaselt sünni tekkimisel tekivad vanadus ja surm (*jāti-samudayā jarā-maraṇa-samudayo*)
3. **vanaduse ja surma lakkamise teadmine** (*jarā-maraṇa-nirodhaṇca pajānāti*) mille kohaselt sünni lakkamisel lakkavad vanadus ja surm (*jāti-nirodhā jarā-maraṇa-nirodho*)
4. **vanaduse ja surma lakkamisele viiva tee teadmine** (*jarā-maraṇa-nirodhagāminiṃ paṭipadaṇca pajānāti*), milleks on aaria kaheksaosaline tee

5. Õige vaate kriteerium: sünni (*jāti*) mõistmine (MN 9)

1. **sünni teadmine** (*jātiñca pajānāti*) – milleks on erinevatesse klassidesse kuuluvate erinevate olendite tekkimine, ilmumine, saamine, sisenemine uude eksistentsi kogumikena [viie klammerdumise kogumiku manifesteerumine] ning tajualuste saamine/omandamine;
2. **sünni tekkimise teadmine** (*jāti-samudayañca pajānāti*) mille kohaselt olemasolu tekkimisel tekib sünd (*bhava-samudayā jāti-samudaya*);
3. **sünni lakkamise teadmine** (*jāti-nirodhañca pajānāti*) mille kohaselt olemasolu lakkamisel lakkab sünd (*bhava-nirodhā jāti-nirodha*); ning
4. **sünni lakkamisele viiva tee teadmine** (*jāti-nirodha-gāminiṃ paṭipadañca pajānāti*), milleks on aaria kaheksaosaline tee.

6. Õige vaate kriteerium: olemasolu (*bhava*) mõistmine (MN 9)

1. **olemasolu teadmine** (*bhavañca pajānāti*) ehk teadmine kolmest olemasolust, milleks on
 - 1) naudinguline olemasolu (*kāma-bhava*),
 - 2) vormiline olemasolu (*rūpa-bhava*) ja
 - 3) vormita olemasolu (*arūpa-bhava*);
2. olemasolu tekkimise teadmine (*bhava-samudayañca pajānāti*) mille kohaselt **klammerdumise tekkimisel tekib olemasolu** (*upādāna-samudayā bhava-samudaya*);
3. olemasolu lakkamise teadmine (*bhava-nirodhañca pajānāti*), mille kohaselt **klammerdumise lakkamisel lakkab olemasolu** (*upādāna-nirodhā bhava-nirodha*); ning
4. **olemasolu lakkamisele viiva tee teadmine** (*bhava-nirodha-gāminiṃ paṭipadañca pajānāti*), milleks on **aaria kaheksaosaline tee**.

7. Õige vaate kriteerium: klammerdumise (*upādāna*) mõistmine (MN 9)

1. **klammerdumise teadmine** (*upādānañca pajānāti*) ehk teadmine neljast klammerdumisest:
 - 1) naudingutesse klammerdumisest (*kāmupādāna*),
 - 2) valedesse vaadettesse klammerdumisest (*diṭṭhupādāna*),
 - 3) kõlblusrituaalidesse klammerdumisest (*sīlabbat-upādāna*) ning
 - 4) mina-õpetusse klammerdumisest (*atta-vād-upādāna*);
2. **klammerdumise tekkimise teadmine** (*upādāna-samudayañca pajānāti*), mille kohaselt iha tekkimisel tekib klammerdumine (*taṇhāsamudayā upādānasamudaya*);
3. **klammerdumise lakkamise teadmine** (*upādāna-nirodhañca pajānāti*), mille kohaselt iha lakkamisel lakkab klammerdumine (*taṇhānirodhā upādānanirodha*); ning
4. **klammerdumise lakkamisele viiva tee teadmine** (*upādāna-nirodha-gāminiṃ paṭipadañca pajānāti*), milleks on aaria kaheksaosaline tee.

8. Õige vaate kriteerium: iha (*taṇha*) mõistmine (MN 9)

1. **iha teadmine** (*taṇhañca pajānāti*) ehk teadmine kuuest iha liigist (*cha taṇhākāyā*): vormiiha (*rūpa-taṇhā*), heliiha (*sadda-taṇhā*), lõhnaiha (*gandha-taṇhā*), maitseiha (*rasa-taṇhā*), puuteiha (*phoṭṭhabba-taṇhā*) ja dhammaiha (*dhamma-taṇhā*);
2. **iha tekkimise teadmine** (*taṇhā-samudayañca pajānāti*), mille kohaselt tunde tekkimisel tekib iha (*vedanāsamudayā taṇhāsamudaya*);
3. **iha lakkamise teadmine** (*taṇhā-nirodhañca pajānāti*), mille kohaselt tunde lakkamisel lakkab iha (*vedanānirodhā taṇhānirodha*); ning
4. **iha lakkamisele viiva tee teadmine** (*taṇhā-nirodha-gāminiṃ paṭipadañca pajānāti*), milleks on aaria kaheksaosaline tee.

9. Õige vaate kriteerium: tunde (*vedana*) mõistmine (MN 9)

1. **Tunde teadmine** (*vedanañca pajānāti*) ehk kuus tunnete liiki (*cha vedanākāyā*): silmakontaktist tekkinud tunne (*cakkhusamphassajā vedanā*), kõrvakontaktist tekkinud tunne (*sotasamphassajā vedanā*), ninakontaktist tekkinud tunne (*ghānasamphassajā vedanā*), keelekontaktist tekkinud tunne (*jivhāsamphassajā vedanā*), kehakontaktist tekkinud tunne (*kāyasamphassajā vedanā*) ja meelekontaktist tekkinud tunne (*manosamphassajā vedanā*)
2. **Tunde tekkimise teadmine** (*vedanāsamudayañca pajānāti*), mille kohaselt **kontakti tekkimisel tekib tunne** (*phassa-samudayā vedanā-samudaya*)
+ Tunded võivad tekkida (*samuṭṭhāna*) erinevatest häiretest nagu näiteks sapist tekkinud häirest (*pitta-samuṭṭhānānipī*), tuulest tekkinud häirest (*vāta-samuṭṭhānānipī*), tervisehäire ja tuule koosmõjust, aastaegade muutusest (*utupariṇāmajānipī*), hoolimatusest (*visama-parihārajānipī*), rünnakust (*opakkamikānipī*), aga ka teo viljast (*kammavipākajānipī*) (Sīvaka-sutta SN 36.21)
3. **Tunde lakkamise teadmine** (*vedanā-nirodhañca pajānāti*) mille kohaselt kontakti lakkamisel lakkab tunne (*phassa-nirodhā vedanā-nirodha*)
4. **Tunde lakkamisele viiva tee teadmine** (*vedanā-nirodha-gāminiṃ paṭipadañca pajānāti*), milleks on aaria kaheksaosaline tee.

10. Õige vaate kriteerium: kontakti (*phassa*) mõistmine (MN 9)

1. **kontakti teadmine** (*phassañca pajānāti*), ehk kuus kontakti (*cha phassa*): silmakontakt (*cakkhu-samphassa*), kõrvakontakt (*sota-samphassa*), ninakontakt (*ghāna-samphassa*), keelekontakt (*jivhā-samphassa*), kehakontakt (*kāya-samphassa*) ja meelekontakt (*mano-samphassa*);
2. **kontakti tekkimise teadmine** (*phassa-samudayañca pajānāti*), mille kohaselt kuue tajualuse tekkimisel tekib kontakt (*saḷāyatana-samudayā phassa-samudaya*);
3. **kontakti lakkamise teadmine** (*phassa-nirodhañca pajānāti*), mille kohaselt kuue tajualuse lakkamisel lakkab kontakt (*saḷāyatana-nirodhā phassa-nirodha*); ning
4. **kontakti lakkamisele viiva tee teadmine** (*phassa-nirodha-gāminiṃ paṭipadañca pajānāti*), milleks on aaria kaheksaosaline tee.

11. Õige vaate kriteerium: kuue taju- aluse (*saḷāyatana*) mõistmine (MN 9)

1. **kontakti teadmine** (*phassañca pajānāti*), ehk kuus kontakti (*cha phassa*): silmakontakt (*cakkhu-samphassa*), kõrvakontakt (*sota-samphassa*), ninakontakt (*ghāna-samphassa*), keelekontakt (*jivhā-samphassa*), kehakontakt (*kāya-samphassa*) ja meelekontakt (*mano-samphassa*);
2. **kontakti tekkimise teadmine** (*phassa-samudayañca pajānāti*), mille kohaselt kuue tajualuse tekkimisel tekib kontakt (*saḷāyatana-samudayā phassa-samudaya*);
3. **kontakti lakkamise teadmine** (*phassa-nirodhañca pajānāti*), mille kohaselt kuue tajualuse lakkamisel lakkab kontakt (*saḷāyatana-nirodhā phassa-nirodha*); ning
4. **kontakti lakkamisele viiva tee teadmine** (*phassa-nirodha-gāminiṃ paṭipadañca pajānāti*), milleks on aaria kaheksaosaline tee.

12. Õige vaate kriteerium: moodustised (*saṅkhāra*) mõistmine (MN 9)

1. **nime ja vormi teadmine** (*nāma-rūpañca pajānāti*), mille kohaselt
 - 1) **nimi** (*nāma*) on: tunne (*vedanā*), tajus (*saññā*), tahe (*cetanā*), kontakt (*phassa*) ja tähelepanu (*manasikāra*);
 - 2) **vorm** (*rūpa*) on: neli suurt elementi (*mahā-bhūtāna*), milleks on maaelement, veeelement, tuuleelement ja tuleelement ning nelja suurde elementi klammerdunud vorm (*upādāya-rūpa*);
2. **nime ja vormi tekkimise teadmine** (*nāma-rūpa-samudayañca pajānāti*), mille kohaselt **teadvuse tekkimisel tekivad nimi ja vorm** (*viññāṇa-samudayā nāma-rūpa-samudaya*);
3. **nime ja vormi lakkamise teadmine** (*nāma-rūpa-nirodhañca pajānāti*), mille kohaselt teadvuse lakkamisel lakkavad nimi ja vorm (*viññāṇa-nirodhā nāma-rūpa-nirodha*); ning
4. **nime ja vormi lakkamisele viiva tee teadmine** (*nāma-rūpa-nirodha-gāminiṃ paṭipadañca pajānāti*), milleks on aaria kaheksaosaline tee.

13. Õige vaate kriteerium: teadvuse (*viññāṇa*) mõistmine (MN 9)

1. **teadvuse teadmine** (*viññāṇañca pajānāti*) ehk kuus teadvuse liiki (*cha viññāṇakāyā*):
 - 1) silmateadvus (*cakkhu-viññāṇa*),
 - 2) kõrvateadvus (*sota-viññāṇa*),
 - 3) ninateadvus (*ghāṇa-viññāṇa*),
 - 4) keeleteadvus (*jivhā-viññāṇa*),
 - 5) kehateadvus (*kāya-viññāṇa*) ja
 - 6) meeleteadvus (*mano-viññāṇa*);
2. **teadvuse tekkimise teadmine** (*viññāṇa-samudayañca pajānāti*), mille kohaselt moodustiste tekkimisel tekib teadvus (*saṅkhāra-samudayā viññāṇa-samudaya*);
3. **teadvuse lakkamise teadmine** (*viññāṇa-nirodhañca pajānāti*), mille kohaselt moodustiste lakkamisel lakkab teadvus (*saṅkhāra-nirodhā viññāṇa-nirodha*); ning
4. **teadvuse lakkamisele viiva tee teadmine** (*viññāṇa-nirodhagāminiṃ paṭipadañca pajānāti*), milleks on aaria kaheksaosaline tee.

14. Õige vaate kriteerium: moodustused (*saṅkhāra*) mõistmine (MN 9)

1. **moodustiste teadmine** (*saṅkhāre pajānāti*) mis hõlmab kolme moodustiste liiki:
 - 1) kehamoodustised (*kāya-saṅkhāra*)
[= sisse ja väljahingamine (*assāsa-passāsā*) (Dutiyakāmaḥū-sutta SN 41.6.)]
 - 2) kõnemoodustised (*vacī-saṅkhāra*)
[= mõtlemine ja läbiuurimine (*vitakka-vicārā*) (Dutiyakāmaḥū-sutta SN 41.6.)]
 - 3) teadvusemoodustised (*citta-saṅkhāro*)
[= tajus ja tunded (*saññā ca vedanā*) (Dutiyakāmaḥū-sutta SN 41.6.)]
2. **moodustiste tekkimise teadmine** (*saṅkhāra-samudayañca pajānāti*), mille kohaselt mitteteadmise tekkimisel tekivad moodustised (*avijjā-samudayā saṅkhāra-samudaya*)
3. **moodustiste lakkamise teadmine** (*saṅkhāra-nirodhañca pajānāti*), mille kohaselt mitteteadmise lakkamisel lakkavad moodustised (*avijjā-nirodhā saṅkhāra-nirodha*)
4. **moodustiste lakkamisele viiva tee teadmine** (*saṅkhāranirodhagāminiṃ paṭipadañca pajānāti*), milleks on aaria kaheksaosaline tee

15. Õige vaate kriteerium: mitteteadmise (*avijja*) mõistmine (MN 9)

1. **mitteteadmise teadmine** (*avijjañca pajānāti*) ehk
 - 1) dukkha mitteteadmine (*dukkhe aññāṇa*)
 - 2) dukkha tekkimise mitteteadmine (*dukkha-samudaye aññāṇa*)
 - 3) dukkha lakkamise mitteteadmine (*dukkha-nirodhe aññāṇa*)
 - 4) dukkha lakkamisele viiva tee mitteteadmine (*dukkha-nirodha-gāminiyā paṭipadāya aññāṇa*)
2. **mitteteadmise tekkimise teadmine** (*avijjā-samudayañca pajānāti*), mille kohaselt tulvade tekkimisel tekib mitteteadmine (*āsava-samudayā avijjā-samudaya*);
3. **mitteteadmise lakkamise teadmine** (*avijjā-nirodhañca pajānāti*), mille kohaselt tulvade lakkamisel lakkab mitteteadmine (*āsava-nirodhā avijjā-nirodha*); ning
4. **mitteteadmise lakkamisele viiva tee teadmine** (*avijjā-nirodha-gāminiṃ paṭipadañca pajānāti*), milleks on aaria kaheksaosaline tee.

16. Õige vaate kriteerium: tulvade (*āsavā*) mõistmine (MN 9)

1. **tulvade teadmine** (*āsavañca pajānāti*) ehk teadmine kolmest tulvast, milleks on
 - 1) naudingutulv (*kāmāsava*)
 - 2) olemasolutulv (*bhavāsava*)
 - 3) mitteteadmistulv (*avijjāsava*)
2. **tulvade tekkimise teadmine** (*āsava-samudayañca pajānāti*), mille kohaselt mitteteadmise tekkimisel tekivad tulvad (*avijjā-samudayā āsava-samudaya*)
3. **tulvade lakkamise teadmine** (*āsava-nirodhañca pajānāti*), mille kohaselt mitteteadmise lakkamisel lakkavad tulvad (*avijjā-nirodhā āsava-nirodha*)
4. **tulvade lakkamisele viiva tee teadmine** (*āsava-nirodhagāminiṃ paṭipadañca pajānāti*), milleks on aaria kaheksaosaline tee

“Õige vaate sutta” (Sammādiṭṭhi-sutta MN 9) loetletud õige vaate 20 kriteeriumi kokkuvõte

Seega, kui Aaria järgijal on teadmised sellest, mis on (1) oskuslik, (2) oskusliku juur, (3) mitteoskuslik, (4) mitteoskusliku juur, (5) neli toidet, (6) dukkha, (7) vanadus, (8) surm, (9) sünd, (10) olemasolu, (11) klammerdumine, (12) iha, (13) tunne, (14) kontakt, (15) kuus tajualust, (16) nimi ja vorm, (17) teadvus, (18) moodustised, (19) mitteteadmine ning (20) tulvad, siis

- hülgab ta kõik kirelised kalduvuse (*sabbaso rāgānusayaṃ pahāya*),
 - kaotab vastumeelsusele kalduvuse (*paṭighānusayaṃ paṭivinodetvā*),
 - eemaldab uhkustava “mina olen” vaatekalduvuse (*‘asmī’ti diṭṭhimānānusayaṃ samūhanitvā*), ning
 - mitteteadmise hüljates ja teadmisi teostades/ellu viies, teeb ta siin ja praegu, juba selles elus, dukkhale lõpu
- sel juhul on Aaria järgijal õige vaade, tal on vankumatu usaldus dhamma suhtes, ning ta on jõudnud õigesse, tõelisse dhammasse.

Õige vaatega seotud peamiste kanooniliste tekstide loetelu

[Āhāra] Taṇhā-sutta, AN 10.62.

[Karaṇīya] Mettā-sutta KN Snp 1.8.

Abhidhammapiṭaka, Kathāvatthu.

Aṅuttaranikāya Aṭṭhakathā,
Manorathapūraṇī (AA.i.95).

Aggivaccha[gotta]-sutta MN 72.

Ajjhattikāyatana-sutta SN 56.14.

Akusala-sutta AN 10.136.

Alagaddūpama-sutta MN 22.

Anattalakkaṇa-sutta SN 22.59.

Anuggahita-sutta AN 5.25.

Anussaritabba-sutta AN 10.153.

Apaṇṇaka-sutta MN 60

Ariyadhamma-sutta AN 10.135.

Ariyamagga-sutta AN 10.145.

Āsevitabba-sutta AN 10.150.

Attha-sutta AN 10.137.

Bhajitabbādi-sutta AN 10.156–166.

Bhāvetabba-sutta AN 10.151.

Brahmā Saṃyutta SN 6.

Brahmajāla-sutta DN 1.

Brahmanimantanika-sutta MN 49.

Byasana-sutta AN 5.130.

Cakkavatti[sīhanāda]-sutta DN 26.

Cūḷakammavibhaṅga-sutta MN 135.

Dasakammapatha-sutta SN 14.27.

Dasakavāra SN 14.23-29
Kammapatha Vagga.

Dasaṅga-sutta SN 14.29.

Devadaha-sutta MN 101.

Dhamma-sutta AN 10.138.

Dhammacakkappavattana-sutta SN 56.11.

Dīghanakha-sutta MN 74.

Dukkhavipāka-sutta AN 10.144.

Dukkhudraya-sutta AN 10.143.

Dutiyasammattaniyāma-sutta AN 5.152.

Jāṇussoṇi-sutta AN 10.177.

Kaccānagotta-sutta SN 12.15.

Kaṇhamagga-sutta AN 10.146.

Khandha-sutta SN 56.13.

Kimatthiya-sutta SN 38.4.

KN Dhp 64, 127, 273-275, 277–279,
281, 289.

KN, Theragāthā,
Dhammikatheragāthā, Thag 4.10.

Māgaṇḍiyasuttaniddesa Mnd 9.

Magga-vibhaṅga-sutta SN 45.8.

Mahācattārīsaka-sutta MN 117.

Mahādukkhakkhandha-sutta MN 13.

Mahānidāna-sutta DN 15.

Mahāsatipaṭṭhāna-sutta DN 22.

Mahātaṇhāsāṅkhaya-sutta MN 38.

Micchādiṭṭhika-sutta AN 5.118.

Micchatta-sutta AN 10.103.

Moggallāna-sutta SN 44.7.

Nagara-sutta SN 12.65.

Nandikkhaya-sutta SN 22.51.

Nibbedhika-sutta AN 6.63.

Niṭṭhaṅgata-sutta [Niṭṭhā-sutta] AN 63.

Pāṭaliya-sutta SN 42.13.

Paṭhama Vagga AN 1.268–270.

Paṭhamaāghātapāṭivīnaya-sutta AN 5.161.

Paṭhamanānātitthiya-suttaKN Ud6.4.

Paṭhamasaddhammasammosa-sutta AN 5.154.

Paṭhamasammattaniyāma-sutta AN 5.151.

Paṭhamasañcetanika-sutta AN 10.217.

Paṭhamavīhāra-sutta SN 45.11.

Paṭiccasamuppāda-sutta SN 12.1-2.

Paṭisambhidāmagga-pāḷi, Diṭṭhikathā.

Paṭisambhidāmagga-pāḷi, Āṇakathā.

Poṭṭhapāda-sutta DN 9.

Ratana-sutta Sn 222-238.

Sabbāsava-sutta MN 2.

Saccavibhaṅga-sutta MN 141.

Sacchikātabba-sutta AN 10.154.

Saddhammappatirūpaka-sutta SN 16.13.

Sādhū-sutta AN 10.134.

Sāleyyaka-sutta MN 41.

Sāmaññaphala-sutta DN 2.

Samanupassan-sutta SN 22.47.

Sammādiṭṭhi-sutta MN 9.

Sammasa-sutta SN 12.66.

Samāsappanīya-sutta AN 10.216.

Sāriputtasuttaniddesa Mnd 16.

Sāsava-sutta AN 10.139.

Sāvajja-sutta AN 10.140.

Sevitabba-sutta AN 10.155.

Sīvaka-sutta SN 36.21.

Soṇa-sutta SN 22.49.

Sūka-sutta SN 45.9.

Tapanīya-sutta AN 10.141.

Tatiya Vagga AN 1.316–332.

Tatīyasammattaniyāma-sutta AN 5.153.

Timsamatta-sutta SN 15.13.

Titthāyatana-sutta AN 3.61.

Upanisa-sutta SN 12.23.

Uppādetabba-sutta AN 10.149.

Verañja-sutta AN 8.11.

Vin, Upālipaṇcaka Pvr 7, 10.

ÕIGE VAADE - NII NAGU ÕPETAS BUDDHA

DHAMMA ÕPPIMINE EELDAB KRIITILIST MÕTLEMIST

Mis on oskuslik, mitte laiduväärne, tarkade poolt ülistatud, kasulik, õnne toov

VASTUTUSE VÕTMINE OMA ARENGU EEST

Puhtus ja ebapuhtus on meie enda omad, keegi ei saa teist puhastada

OSKUSLIK ÕIGE DHAMMA ÕPPIMINE

Eeldab õige ja võltsitud dhamma teadmist + arukat tähelepanu + arukat otsust. Õppimine pole võitlus vaid koos arenemine

VALE VAADE ON DUKKHA JA UUESTISÜNDIDE PÕHJUS

Buddha ei ole õpetanud tantraid (salatekste), jantraid (kosmilisi diagramme), mantraid (maagilisi silpe, lauseid) ega palvetamist

ÕIGE VAADE NELJAST AARIA TÕEST

Dukkha, dukkha tekkimise, dukkha lakkamise ja dukkha lakkamisele viiva tee aaria tõde

ÕIGE VAADE TEO OLEMUSEST

Green marketing is a practice whereby companies seek to go.

ÕIGE VAADE MINATUSEST

Pidevalt muutuvad viis klammerdumiskogumikku ei saa moodustada muutumatut, püsiva omaolemusega “mina”

ÕIGE VAADE 10 ALUST

On andmine, ohverdamine, annetamine jms

ÕIGE VAADE SÕLTUVUSLIKUST TEKKEST

Kui on see, on too; kui see tekib, too tekib. Kui ei ole seda, ei ole toda; kui see lakkab, too lakkab.

sādhu!

Suurepärane!